

Lənkəran Dövlət Humanitar Kolleci

Musiqi və təsviri incəsənət şöbəsi

DÜNYA XALQLARININ MUSIQİ ƏDƏBİYYATI

(RUS MUSIQİ ƏDƏBİYYATI)

MÜHAZİRƏLƏR

(24-dən-31-ə kimi)

Müəllim: Axundova Sədaqət Həbib qızı.

MÜHAZİRƏ № 24.(1)

Mövzu № 24 (1). M.P.Musorqskinin həyat və yaradıcılığı.

Plan: 1.Yaradıcılıq xarakteristikası.

2.Janr diapozonu.

Modest Petroviç Musorqski
(1839-1881)

XIX əsrin ən görkəmli bəstəkarlarından biri olan M.P.Musorqski rus musiqisinə bənzərsiz əsərlər bəxş etmişdir. 1860-cı illərin qabaqcıl demokratik ideyaları onun istedadının formalaşmasında əhəmiyyətli rol oynamışdır. O, insan amilinə böyük önəm verərək ehtiyac və ədalətsizliyin zərbəsi altında inləyən rus kəndlisinin yanında yer almış, onun dərdinə, kədərinə şərik çıxan **“Qüdrətli dəstə”** üzvləri arasında xüsusi yeri olan bəstəkardır. Musorqskini Darqamijskiyə yaxınlaşdıran cəhət hər ikisinin yaradıcılığında ifşaedici xüsusiyyətlərin olmasıdır. Musorqski rus xalqının psixologiyasına dərinədən bələd olmaqla “Boris Qodunov” və “Xovaşına” operalarında xalq hərəkatını gözəl ifadə vasitələri ilə göstərərək xalqın əyilməz qüdrətini, xoşbəxt gələcək uğrunda mübarizəsini musiqi dili ilə təcəssüm etdirmişdir. O, **“sənət öz-özünə yönəldilmiş məqsəd deyil, insanlarla ünsiyyət vasitəsidir”**, -deyərək sənətin xalqa xidmət etdiyini vurğulayırdı.

Musorqski novator bəstəkar kimi zəngin obrazlar yaradaraq yeni forma və ifadə vasitələri axtarıb tapır və çoxşaxəli yaradıcılığında bunları tətbiq edirdi. Onun operaları, xor əsərləri, romansları eləcə də unstrumental əsərləri rus musiqi mədəniyyətinə əvəzsiz tovhədir.

Modest Petroviç Musorqski 1839-cu il martın 9-da Pskov quberniyasının Karevo kəndində anadan olmuşdur. Kənddə böyüyən balaca Modest xalq musiqisi ilə yaxından tanış olmuş, xalq sənətinin sirlərinə yiyələnmişdir. Balaca Musorqski artıq 9 yaşında fortepianoda gözəl ifa edir və camaatın qarşısında konsert verməkdən belə çəkinmir, hətta musiqilər bəstələməyə cəhd edirdi.

1849-cu ildə 10 yaşlı Musorqskini Peterburqa gətirib ən yaxşı pedaqoq olan A.Kerkinin ixtiyarına verirlər. Burada balaca Modest musiqi məşğələlərini davam etdirir və böyük müvəffəqiyyətlər qazanır. Lakin bütün bunlara baxmayaraq valideynləri onu peşəkar musiqiçi deyil hərbiçi zabıt görmək istəyirdilər. Məhz buna görə onu, on üç yaşında qvardiya zabıtlar məktəbinə qoyurlar. Dörd il burada təhsil alan gənc məktəbi bitirdikdən sonra **Preobrajenski alayında** xidmətə başlayır. 1856-cı ildə 17 yaşlı gənc, Darqomijski ilə tanış olur. Az keçmədən o Küi və Balakirevlə də görüşür və bu görüş onun həyatında dönüş nöqtəsinə çevrilir. Balakirev onun dostu və müəllimi olur. Balakirev onu tanınmış tənqidçi V.Stasovla tanış edir. Bu görüşlərin sayı artdıqca "Maquçaya kuçka" ("Qüdrətli dəstə"nin) təməli qoyulur. Çox keçmədən Borodin və Rimski-Korsakov da bu dəstəyə qoşularaq möhtəşəm "beşlik" yaradırlar. Artıq Musorqski özünü bütünlüklə musiqiyə həsr etməyə qərar verir. Məhz bu qərardan çıxış edərək 1858-ci ildə o, hərbi peşəsinə əlvida deyərək istefa edir və Balakirevin rəhbərliyi ilə müntəzəm surətdə musiqilə məşğul olmağa başlayır.

Kəndlilərin acınacaqlı həyatı, hüquqsuzluğu bəstəkarı düşündürürdü. Bu baxımdan o etiraz olaraq bu mövzuda **"Yat, yuxula, kəndli oğlu", "Yetimciyəz", "Kalistrat" və sairə vokal əsərlərin yazır.** Bu illərdə Musorqski Floberin eyniadlı romanı əsasında ilk operası olan **"Salambo"** üzərində işə başlayır. Lakin əsəri tamamlamamışdır.

1868-ci ildə Qoqolun **"Evlənmə"** komediyasına opera üzərində işini də yalnız 1-ci pərdəni yazdıqdan sonra dayandırmışdır.

Axtarışlarda olan bəstəkar nəhayət A.S.Puşkinin **"Boris Qodunov" faciəsi üzərində dayanaraq opera yazmaq qərarını qətiləşdirir.** 1869-cu ildə əsərin ilk redaksiyası imperator teatrları direktorluğunun müzakirinə verilsə də qəbul olunmur. Dostlarının məsləhəti ilə bəstəkar bura Polşa ilə bağlı iki epizod və xalq üsyanı səhnəsini əlavə edir. İkinci təqdimatdan sonra qəbul olunan əsər, nəhayət **1874-cü ilin yanvarın 24-də Mariinski teatrında səhnəyə qoyuldu və böyük hərərlə qarşılandı.**

"Boris Qodunov"dan sonra Musorqski daha iki operasını **"Xovaşina" və "Soroçini yarmarkası"ni bəstələyir.** Lakin həyatında baş verən faciələr (xəstəlik, yaxınlarını itirməsi), maddi keçimsizlik get-gedə onun yaradıcılığına da təsir edirdi. Dostları daima ona həm maddi, həm də mənəvi dəstək olurdular. Başına gələn müsibətlər onun əsərlərində də özünü göstərirdi. **"Ölümün mahnı və rəqsləri", "Günəşsiz"** kimi əsərlər onun əhval-ruhiyyəsini əks etdirmişdir. Lakin bəstəkar yazıb-yaratmağa davam edirdi. **"Sərgidən lövhəciklər"** də məhz bu dövrdə yazılmış əsərlərindəndir.

“**Xovanşina**” operasının sujetini Stasov Musorqskiyə məsləhət görmüşdür. Lakin 10 il müddətində opera üzərində işləsə də bəstəkar əsəri tamamlaya bilməmişdir. Yalnız ölümündən sonra dostu və məsləkdaşı **Rimski-Korsakov** operanı redaktə etmişdir.

Musorqskinin ömrünün son illəri çox acınacaqlı keçmişdir. Yüksək dairələr onun əsərlərini, xüsusən də “Boris Qodunov”u səhəyə buraxmaq istəmirlər. Bu da onda ruh düşgünlüyü yaradırdı və səhəti də get-gedə pisləşirdi. Yaxın dostları, xüsusən də Stasov əlindən gələn köməyi ondan əsirgəmirdi. Onu müalicə üçün hərbi hospitala da yerləşdirdilər. Lakin bütün səylərə baxmayaraq bəstəkar **1881-ci il martın 28-də, ömrünün 42-ci baharında gözlərini dünyaya əbədi olaraq yumdu.**

İnternet vasitəsilə bəstəkarın əsərlərini dinləmək.

Müəllim: Axundova Sədaqət.

MÜHAZİRƏ № 25. (2)

Mövzu №25 (2). M. P. Musorqskinin fortepiano yaradıcılığı. “Sərgidən rəsmlər” fortepiano suitası.

**Plan: 1.Novatorluq xüsusiyyətləri.
2.F-no suitası.
3.Proqramlılıq.**

Musorqski “Qüdrətli dəstə”nin üzvü olmuş, rus musiqi xəzinəsinə “Boris Qodunov”, “Xovanşina” kimi operalar bəxş etmiş bəstəkardır. Onun, dostu mərhum rəssam V. Qartmanın əziz xatirəsinə həsr etdiyi “Sərgidən lövhəciklər” fortepiano silsiləsini musiqisevərlərin böyük rəğbətini qazanmışdır. Bəstəkarın qarşısına qoyduğu məqsəd, rəsmləri yenidən musiqi dili ilə yaratmaq, onları dinləyicinin gözündə canlandırmaq idi. Arxitekturalarda Rus stilinin əsasını qoymuş gənc Qartman, çox qeyri-adı rəssam olmuşdur. Onu adi məişət mövzularından çox rus xalq motivləri, sehirli aləm, nağıllar aləmi cəlb edirdi. Məhz bu cəhətlər rəssamı “Qüdrətli dəstə” bəstəkarlarına yaxınlaşdırır və Stasovun dəvəti ilə onların yığıncaqlarında iştirak edirdi. Belə görüşlərin birində Musorqski Qartmanla ilk dəfə Stasovun evində 1870 –ci ildə tanış olur və onların arasında möhkəm dostluq münasibətləri yaranır. Qarşılıqlı hörmət, səmimi münasibət onları bir-birinə daha da yaxınlaşdırır. Lakin, 1873-cü ildə, 39 yaşında Qartman nəfəs çatışmamazlığından vəfat edir. Rəssamın vaxtsız ölümü bəstəkarı dərinəndən sarsıdır.

Bir il sonra, **1874-cü ilin fevral-mart aylarında V. Stasovun təklifi** ilə Peterburq arxitektorlar cəmiyyəti və İmperator rəssamlıq akademiyasıyla birgə V. Qartmanın ölümündən sonra **400-ə yaxın əsərlərindən ibarət sərgisi təşkil olunur.**

Sərgidən böyük təəssürat alan Musorqski elə ordaca dostunun xatirəsini əbədiləşdirmək üçün rəsmlərə musiqi bəstələmək qərarına gəlir. **1874-cü ilin yayında silsilə tamamlanır. Bəstəkarın ölümündən sonra M.Tuşmalov Rimski-Korsakovla birlikdə silsilənin orkestr variantını işləyirlər və 1891-ci ildə ilk dəfə Peterburq orkestrinin ifasında əsər səsləndirilir. Eləcə də Fransız bəstəkarı Moris Ravel Rimski-Korsakovun radaksiyası əsasında, 1922-ci ildə əsəri böyük ustalıqla simfonik orkestr üçün özünəməxsus tərzdə işləmişdir.**

“Sərgidən şəkillər” sanki bütöv bir əsər kimi bir-biri ilə bağlıdır.

Giriş pyesi olan “Gəzinti” bitmiş əsər kimi əvvəldə səslənsə də, sonra digər miniatürlər içində **yeni boyalarla** səslənir. Hətta gəzinti mövzusu silsilənin **sonuncu nömrəsində** də eşidilir.

“Gəzinti”də (Si bemol major) rus xalq mahnısına yaxınlıq diqqətə çarpır.

Silsilənin **1-ci** nömrəsi olan “Cırtan”- (mi bemol minor) balaca ayaqları üstündə duran eybəcər, yöndəmsiz varlıqdır. Onun müsibətini, gizli kədərini bəstəkar musiqi dili ilə şikayət intonasiyalarında canlandırır.

2-ci nömrə olan **“Köhnə qəsər”**də (sol diyez minor) keçmiş haqqında Trubadurun qəmli nəğməsi kövrək xatirələri Musorqski musiqisində canlandırılır. Orta hissədə qısa müddətli majora keçilir və sonda sanki “vida” yenə minorda səslənir.

Qartmanın Paris parklarından birində uşaqların oyun səhnəsinin təsviri, **3-cü lövhə olan “Tuirli bağı”, (Si major) major ladı, iti tempi ilə özünü** uşaq oyunlarının şən, nikbin xarakterini təsvir vasitələrində musiqi dili ilə canlanır.

“Köhnə araba” (sol diyez minor) olan 4-cü nömrə cırıldayan arabanın asta hərəkətini musiqi dili ilə gözəl təsvir edir. Eyni zamanda aşağı registrdə pillələrin, ağır addımlarla monoton ritmdə irəliləyən qoca kəndlinin öz kədərli həyatından şikayəti aydın şəkildə təzahür edir.

5-ci lövhədə (Fa major) rəssam balet məktəbinin balaca şagirdlərinin quş balaları kimi təsvirini vermişdir. Musorqski **quş balalarının “civiltisini”**, cəld hərəkətlərini musiqi dili ilə gülməli intonasiyalarla təkrar-təkrar səsləndirmişdir. 4-cü nomrənin ağır musiqisindən sonra burada şən skertsino, bir az da quşciğazların səliqəsiz rəqsi əsərə rəng qatmışdır.

Silsilənin maraqlı lövhələrindən biri də **6-cı “İki yəhudi” (si bemol minor)** pyesidir. Burada bəstəkar **iki yəhudinin – varlı və kasıbın** söhbətini orjinal ifadə vasitələri ilə fərqləndirmişdir. Varlının musiqisi lovğa, kobud, kasıb yəhudinin ki, isə zəif xahiş, yalvarış intonasiyaları üzərində qurulmuşdur. Sonda musiqi dialoqu kasıbın əzilməsi, varlı tərəfindən qovulması ilə tamamlanır.

7-ci pyes olan “Limoj bazarı” (Mi bemol major) şən, nikbin notlardan ibarətdir. Burada dedi-qodu edən qadınların, alverçilərin səs-küyü təsvir olunmuşdur. Məlumdur ki, Qartman özü Limojda yaşamışdır. Məhz bu səbəbdən rəssam, oranın arxitekturasına, məişətinə, insanlarına bələd olduğu üçün bu rəsmdə Limojun xarakterini canlı yaratmışdır. Bəstəkar da öz növbəsində bu səhnələri musiqi dili ilə dinləyiciyə ötürə bilmişdir.

“Katorkombal” (“Roma sərdabəsi”) adlı 8-ci pyesdə (si minor) mənzərə dəyişir. Ağır akkordlar sanki nə isə baş verəcəyini, qəmgin bir hadisə olacağını narahatlığını xəbər verir. Məhz pyesin ikinci hissəsi olan “**Ölülərlə ölü dilində**” pyesi musiqi silsiləsində ən kədərli və qorxunc nömrələrdən biridir. Bəstəkar burada sanki Qartmanla görüşür və onunla evə qayıdır və rus xalq mövzusunda daha iki lövhəyə musiqi həyatı verir.

Silsilənin “**Toyuq ayaqları üstündə daxmacıq**” adlanan 9-cu lövhəsində rəssamdan fərqli olaraq oyuncaq daxmacıq deyil, onun sahibəsi küpəgirən qarı bəstəkarın musiqisində özünə yer almışdır. İti tempdə gedən bu lövhə silsilənin finalına can atır.

10-cu pyes rəssamın “**Kiyev şəhərində alaqaçı**” (Mi bemol major) layihəsindən ilhamlanmasını göstərir. “**Pəhləvan darvazası**” adlanan bu əsərin əsasında 3 aparıcı musiqi obrazı durur:

I mövzu – Təntənəlidir, rus bahadırlarının gücünü tərənnüm edir.
 II mövzu – 4səsli ibadət xorunun səslənməsini verir.
 III mövzu – qədim Kiyevdə təntənəli bayram zəng səslərini təsvir edir. Burada “**Gəzinti**” nin intonasiyaları dəqiq eşidilir. Əsər təntənəli koda ilə tamamlanır.

Beləliklə **“Sərgidən şəkillər” fortepiano silsiləsi** dinləyicilərin böyük rəğbətini qazanan əsərlərdən biri olmuşdur.

Qeyd: Əsərin fortepiano variantı məhşur pianoçu Svyatoslav Rixter (1958, Moskva), Bayron Caynis (1961, Nyu-York) və başqalarının ifasında lentə alınmışdır.

Orkestr variantı isə 1953-cü ildə İqor Markeviçin dirijorluğu ilə Berlin Filarmonik Orkestrinin ifasında, 1958-ci ildə Yucin Ormandinin rəhbərliyi ilə Filadelfiya orkestrinin ifasında və eləcə də müxtəlif illərdə bir sıra orkestrlərin ifasında lentə alınmışdır.

İnternüet vasitəsilə lövhələrin dinlənilməsi.

Müəllim: Axundova Sədaqət.

MÜHAZİRƏ № 26.(3)

Mövzu № 26(3). M.P.Musorqskinin “Baris “Qodinov” operası.

**Plan: 1.Operanın sujet xətti.
2.Musiqi materialı.**

Qlinkadan başlayaraq bütün bəstəkarlar demək olar ki, A.S.Puşkinin yaradıcılığına müraciət etmişlər. Eləcə də Musorqski də Puşkinin əsərlərini dərinlən öyrənir və sevirdi. Məhz elə ona görə də bəstəkar Puşkinin “Boris Qodinov” tarixi dramına müraciət edərək özünün ən gözəl əsərlərindən biri olan (eyniadlı) **“Boris Qodinov” operasını** yazmışdır. Operanın əsas ideyasını çar Borislə xalqın qarşı-qarşıya qoyulması və mütləqiyyət hakimiyyətinin özbaşınalıqlarına qarşı xalqın üsyana qalxması təşkil edir. Musorqski **1598-1605-ci illəri əhatə edən** əsərində öz dövrünün haqsızlıqlarını görərək və üsyan edən xalqı ön plana çəkərək əsl xalq musiqili dramı yaratmağa nail olmuşdur.

Əsərin dramatik əhval-ruhiyyəsini Çarla xalq arasında olan münaqişə təşkil edir. Eləcə də xalqın lənətinə tuş gələn Çar Borisin tənhalığa məhkum olması faciəsi operanın musiqisində güclü təsir vasitələri ilə göstərilmişdir.

Opera 4 pərdə və proloqdan ibarətdir. Proloq özü 2 şəkildən ibarətdir. Kiçik orkestr müqəddiməsi ilə başlayan proloq əzilən məzlum xalq obrazı yaradır. Getdikcə mövzunun səslənməsi qüdrətli, güclü təkan alaraq sanki dəhşətli hadisələrin, üsyanın olacağından xəbər verir. Sonra əvvəlki və yeni mövzu səslənir ki, bu da sanki daim təkrarlanan melodiyada bir rəhmsizlik, ağırlıq təsiri yaradır. Bu xalqı əzən qüvvənin musiqisidir. Bir-biriylə təzad təşkil edən iki mövzunun eyni vaxtda səslənməsi üzərində qurulan müqəddimə çarla xalq arasında baş verəcək toqquşmadan xəbər verir.

Proloqun I şəkli. Moskva yaxınlığındakı Novodeviçi monastrının həyəti. Zorla bura gətirilmiş xalq, çarın taxtını tutması üçün yalvarmalıdır. Bəstəkar bu səhnəni düzgün təsvir edərək xalqın biganəliyini göstərmişdir. Pristavın bağirtisi gücünə xalq könülsüz surətdə diz

çökərək Borisə yalvarır: **“Bizi kimə tapşırıb gedirsən atamız?”** Əsl xalq ağısı təsiri bağışlayan bu xor ac və miskin xalqın obrazını yaradır. **Pristav gedən kimi xalq “ağlaşma”nı kəsir və bir-birləri ilə söhbət etməyə başlayırlar.** (**“Milyux, ay Milyux niyə çığırırsın?”**) **Pristav qayıtdıqda xor yenə davam edir.** Musorqski bu səhnədə cəsarətli novator kimi çıxış edərək xor reçitativlərindən istifadə etmişdir. Burada biz sanki xorun müxtəlif qrupları arasında söhbətləri eşidirik. Səhnənin sonunda orkestrdə astaca giriş mövsuzu səslənir.

Proloqun II şəkli. Hadisə Moskva Kremlində baş verir. Camaat Borisin tac qoyma mərasimində mədh-**“Slava”** (**“Eşq olsun”**) xorunu oxuyurlar. Lakin bu tənəyə hökümdarı sevindirmir. **Düşüncələr içində o, “Skorbet duşa”** (**“Ürək qəm içindədir”**) ilk ariyasını oxuyur. Ariyanın melodiyası monoloq xarakterindədir. Monoloqdan sonra yenidən **“Eşq olsun”** xoru səslənir və proloq sonlanır.

Birinci pərdə. I şəkil. Monastr hücrəsində baş verir. **Qoca səlnaməçi taxtın əsil varisi Dimitrinin ölümünə səbəb olan Boris haqqında hekayə danışır.** Monastrda olan **gənc rahib Qriqori** müdrik qocanın danışığından xalqın Boris Qodunovu günahlandırıldığını başa düşür.

Qriqori öldürülən çar oğlunun onun yaşadı olduğunu öyrəndiyi andan plan cızaraq çar taxt-tacına yiyələnmək üçün hiyləyə əl atmaq qərarına gəlir. Bu səhnənin musiqisində **Qriqorinin şöhrətpərəst, çılğın gənc olduğu görünür. Çar oğlu Dmitri mövzusu fırlıdaqçı aparıcı mövzusunə dəyişir.**

Birinci pərdə. II şəkil. Litva ilə sərhəddə meyxanani göstərir. Qriqori monastrdan qaçıb bura gəlir. O, özünə güvənc yeri kimi Polşa krallığına sığınmaq istəyir. Meyxana sahibi: **“Sərhədin yolları qarovulçularla qorunur. Onlar monastrdan qaçan Qriqorini axtarırlar”** xəbərini verir. **Bu şəkildəki musiqi səfil həyat sürən meyxanaçı qadın, pristavlar, qaçaq rahiblər Varlam və Misailin obrazını məhəretlə açmışdır.**

Varlam daha samballı obrazdır. Bəstəkar onun simasında xalqın obrazını–lakin gücsüz, sərxoşluğa sərf edilən gücünü göstərir. “Qazan kimi bir şəhərdə” mahnısı Varlamın obrazının açılmasına xidmət edir. Simfonik variasiyalar formasında yazılmış mahnı vokal-simfonik lövhəyə çevrilir.

Pristavlar dövlət üçün təhlükə saçan qaçağın axtarışı üçün meyxanaya gəlirlər. Qriqori fərmanı əlinə alıb ele oxuyur ki, əlamətlər Varlamı təsvir edir. Lakin rahib bunu başa düşür, bu vaxt Qriqori pəncərədən tullanıb qaçır.

İkinci pərdə. Yenə Moskva Kremlində Çar Borisin obrazı ilə giriş edir. Əvvəl o qızı və oğlunu sevən ata kimi göstərilir. Sonra onun daxili aləminin bütün ziddiyyətləri **“Ali hakimiyyətə yetmişəm indi”** mərkəzi monoloqunda açılır. Vıdan əzabı, Dmitri haqqında düşüncələr onu rahat buraxmır. Boris törətdiyi cinayətə görə Allahın onu cəzalandırdığını, Dövləti idarə etməsinə mane olduğunu düşünür. **Burada “Vıdan əzabı” mövzusu geniş yer alır. Knyaz Vasili Şuyski** onun yanına gəlir. Knyaz çox məkrli adamdır. O, Borisə fırldaqçının peyda olmasından xəbər verir. Güya Çar Dmitri sağdır. Çəşib qalan Boris Şuyskini qətlin şahidi kimi sorğu-sual edir. Şuyski bir az da Boris iztirablara salır. Dmitrinin kabusunu görə Boris huşunu itirərək yerə yıxılır.

Üçüncü pərdə. I şəkil. Hadisələr Polşada baş verir. Şandomir qoşun başçısının qızı Marina qəsrində fırldaqçı Qriqorini ovsunlamaq barədə düşünür. O, Moskva çarlarının taxtına göz dikmişdir. Onun “Nə qədər yorucu və süst” mazurka ruhlu ariyası şöhrətpərəst qadın obrazını əks etdirir.

Üçüncü pərdə. II şəkil. Marina qəsrədən başa çıxır. Qızı gözləyən Qriqori ona məhəbbətini etiraf edir. Qriqori və Marinanın dueti təzadlı və şıltaqcasına dəyişikliklərə məruz qalır. **“Çar oğluna yalvarıram”** duetində Marina Qriqorini Polşa qoşununa başçılıq etməyə razı salır.

Dördüncü pərdə. I şəkil. Meydanda dilənçi kökünə düşmüş xalq üzgün halda gəzişərək bu vəziyyətə düşmələrində Borisə günahlandırırlar. Xalq Dmitrinin sağ olması şayəsinə inanır və böyük maraqla Qriqorini gözləyirlər. Budur, Qriqori öz qoşunu ilə Kromiya girir və Borisin alaylarını məhv edir. **Divanə gənc “Ay gedir, pişikciyəz ağlayır” iniltili mahnısını oxuya-oxuya meydana gəlir.**

Bu mahnı xalq ağı və oxşamaları intonasionalarıdır. Getdikcə bu mahnı xalq oxşamasına çevrilir. Artıq ac xalq Borisdən diz çökərək çörək tələb edir. Boris kilsədən çıxan kimi **xalq-“Çörək, çörək” nidalarıyla** qəzəblə oxuyur.

Divanə yaxınlaşaraq Borisə uşaqların onun qəpiklərini əlindən alaraq qaçdıqlarını deyir və tələb edir ki, Dmitrinin başını kəsdiyi kimi onların da boynunu vursun. **Divanə gənc həm dərdin, həm də vıdanın ifadəçisidir.** O, xalqın qatil çar haqqında fikrini Borisə açıq şəkildə söyləyir.

IV pərdə II şəkil. Boyarlar Qriqorini edam etmək qərarına gəlirlər. Qarabasmalardan yaxa qurtaran Boris gəlir. Hiyləgər

Şuyski bir qocanın onunla görüşmək istədiyini deyir. Bu qoca səlnaməçidir ki, ona bir korun Dmitrinin məzarı üzərində dua etdikdən sonra sağaldığını söyləyir. Boris qışqırır və yerə yığılır. Ölümünün yaxınlaşdığını gören çar, oğlu Fyodora son məsləhətlərini verir və mənəvi iztirab içində ölür.

IV pərdə III şəkil. Yaba və dəyənəklərlə silahlanmış kəndli kütləsi boyarları ələ salırlar. **“Göy altında uçan şahin deyildir” xoru əsl xalq mədhiyyəsi melodiyasındadır.** Qorxulu və kinayəli səslənir. Avara rahiblər, Varlam və Misail gəlir və xalqı üsyana çağırırlar. **“İgid qoçaqlar əl-qol açmış” xoru səslənir. Burada azadlıq sevər rus xalqının bütün qüdrəti, igidliyi göstərilmişdir. Xorun “Sən ey qüvvə” adlı III bölməsinin yallıvari “Çal, çal mənim valinkam” xalq melodiyasından istifadə olunmuşdur.**

Xalq qəzəbinin ən yüksək nöqtəsi **“Borisə ölüm”** bağirtisi ilə səslənən xorda qabarıq verilmişdir. At üstündə Qriqori polyak dəstəsinin müşayiəti ilə gəlir. Kütlə səsini kəsərək onların ardınca cumur. Səhnədə tək qalan divanə **“Vay halına, vay halına Rusiyanın, ağla rus xalqı, ac-yalavac camaat”** mahnısında xalqı yeni müsibət gözlədiyini ifadə edərək məyusluqla oxuyur. Musorqski xalq obrazını ilk dəfə Kroma yaxınlığındakı epizodda tarixin inkişafını müəyyən edən əsas qüvvə kimi göstərmişdir.

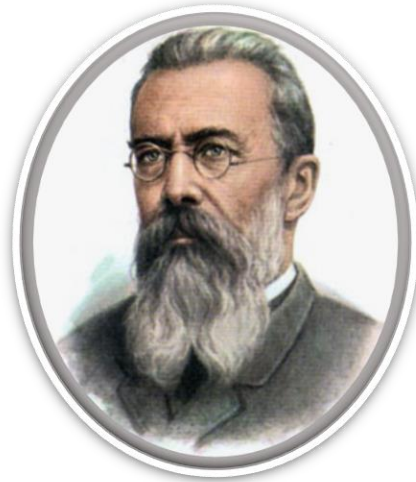
İnternet vasitəsilə operaya baxış.

Müəllim: Axundova Sədaqət.

MÜHAZİRƏ № 27.(4)

Mövzu № 27 (4). N.A.Rimski-Korsakovun həyat və yaradıcılığı.

Plan: 1.Yaradıcılıq xüsusiyyətləri.

**Nikolay Andreyevič Rimski - Korsakov
(1844-1908)**

Rusiyanın musiqi mədəniyyətində mühüm yer tutan bəstəkarlardan biri də N. A. Rimski - Korsakovdur. **O, 15 operanın, 3 simfoniyanın “Şəhrizad”, “İspan kapriççiosu” bir sıra orkestr əsərlərinin, 3 kantata, 80-ə yaxın romansın, fortepiano əsərləri və s. müəllifidir.** Həmçinin Rimski–Korsakov müəllimlik sahəsində də fəaliyyət göstərmiş, xalq mahnılarının toplanılması, konsertlər təşkil edilməsi kimi fəaliyyətlərlə də məşğul olmuşdur. **Bəstəkar “Musiqi həyatının səlnaməsi” əsərinin müəllifidir.**

N. A. Rimski-Korsakov **1844-cü il martın 6-da Novqorod Quberniyasının Tixvin şəhərində** anadan olmuşdur. O uşaq ikən musiqiyə və dənizə böyük maraq göstərirdi. 1856-cı ildə 12 yaşlı Kolya hərbi dəniz donanmasının məktəbinə yerləşdirilir. Burada musiqi dərnyəsində Rimski – Korsakov xora rəhbərlik edir və həmçinin musiqi təhsili barədə də ciddi düşünür.

1859-cu ildə əla pianoçu F.A.Kanilledən fortepiano dərsi alır və onun rəhbərliyi altında bir neçə fortepiano əsəri də yazır. Kanille onu Balakiryevlə tanış edir. Bir il dərnyəyə gedib-gələn

bəstəkar artıq özünü musiqiyə həsr etməyi qərara alır. Balakiryevin məsləhəti ilə ilk simfoniyasını yazmağa başlayır. **1862-ci ildə** Dəniz korpusunu bitirdikdən sonra o, 3 il dəniz səyahətinə çıxır.

1865-ci ildə Peterburqa qayıdan Rimski-Korsakov 1-ci simfoniyasını bitirir. Bir-birinin ardınca yaranan “Rus mövzularında uvertura”, “Serb fantaziyası”, “Sadko” simfonik lövhə, “Antar” simfonik süitəsi, “Pskovlu qadın” operası bəstəkarın aşib-daşan istedadının göstəricisi idi.

1871-ci ildə onu Peterburq konservatoriyasının bəstəkarlıq, instrumentovka sinfi üzrə professor vəzifəsinə və orkestr rəhbərliyinə dəvət edirlər. Rimski-Korsakov təqribən 40 il bu vəzifələrdə çalışmışdır. Pedaqoji fəaliyyəti ilə yanaşı o, rus xalq mahnılarını nota köçürür, fortepiano və səs üçün işləyərək 2 mahnı toplusu buraxmışdır.

Rimski- Korsakovun nağıl fantastik aləmə marağı özünü bir sıra əsərlərində göstərmişdir. Bu səpgidə yazdığı **1878-ci ildə** Qoqolun povestinə “May gecəsi” operasının, **1880-ci ildə** Ostravskinin nağılı üzrə “Qar qız” operasının adını çəkə bilərik.

80-ci illəri bəstəkarın simfonik yaradıcılıq illəri adlandırsaq yanlışdır. “Simfoniyyetta”, “Nağıl” simfonik lövhəsi, fortepiano üçün konsert, “İspan kapriççiosu”, “Şəhrizad” kimi ən parlaq simfonik əsərləri bu dövrün məhsuludur. Bu simfonik əsərləri dinlədikdə belə qənaətə gəlinir ki, Rimski – Korsakov ən böyük orkestr ustalarından biridir.

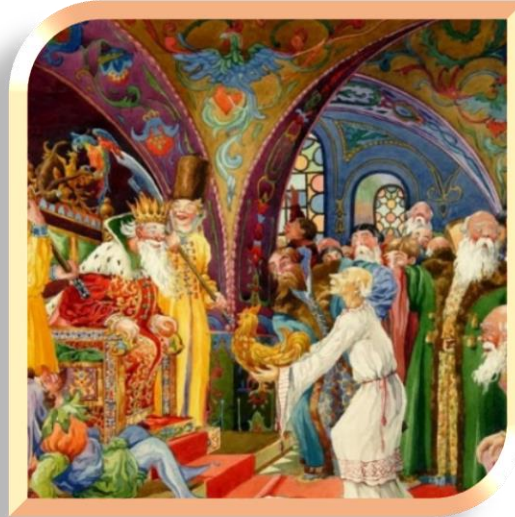
Rimski – Korsakov həm də “Balyayev dərneyi”nin rəhbəri idi. Balyayev rus musiqisini dərin məhəbbətlə sevən və qazancının böyük hissəsini rus musiqisinin inkişafına sərf edən dövlətli iş adamı idi. Onun vəsaiti hesabına Rus simfonik konsertləri keçirilir, eləcə də o, not nəşriyyatını da maliyələşdirirdi. Məhz yüksək mədəniyyətə malik olması və rus musiqisini, orkestri gözəl bildiyinə görə Rimski – Korsakov bu dərnekdə böyük hörmət və rəğbət bəslənirdi. 80-ci illərin sonunda o, yenidən opera yazmağı qərara alır. Lakin 90-cı illərin əvvəllərində o, sanki tənəzzülə uğrayır. İki azyaşlı uşağının ölümü, səhhətindəki problemlər, yorğunluq, eləcə də siyasi və mədəni həyatda hökm sürən diktatura bəstəkarı ruhdan salmışdı. Lakin bütün bunlara baxmayaraq, möhkəm iradə və yazıb-yaratmaq eşqi ona yenidən güc tapmaqda kömək oldu.

1894-cü ildə Qoqolun “Milad gününə keçən gecə”, “Boyarinya Vera Şeloqa” operasını, “Sadko” opera dastanını (1895-1896) və “Çar gəlini” (1898) lirik operalarını bəstələyir. Bu illərdə Rimski – Korsakov rus şairlərinin sözlərinə 40-a yaxın romans yazmışdır. 1899-cu ildə Puşkinin “Çar Sultan haqqında nağıl” əsərinə eyniadlı operasını bəstələyir və bu operanı həmin ildə Puşkinin 100 illik yubileyinə təqdim edir.

Bu operalar Peterburqun Mariinski və Moskvanın Böyük teatrında səhnəyə qoyulmuşdur. XX əsrin əvvəlləri 1900-ci ilin dekabr – 1901-ci ilin yanvarında rus musiqi ictimaiyyəti bəstəkarın yaradıcılığının 35 illiyini təntənəli surətdə qeyd etdi.

1900 – 1908-ci illərdə 5 opera: “Serviliya”, “Ölməz Kaşşey”, “Pan-qoşun başçısı”, “Görünməz Kitej şəhəri haqqında əfsanə”, “Qızıl Xoruz” yazmışdır. Bu operalarda bəstəkar inqilabi ideyaları önə sürür. Onun yaradıcılığının son dövrü inqilabi, vətənpərvər ruhdadır. “Ölməz Kaşşey” operasında inqilabi ideyanı bəstəkar musiqi ilə tərənnüm edərək Kaşşeyin səltənətini – yeni mütləqiyyət və istismarın sonunu operanın axırında dağıdaraq, “Pəhləvan Burya” (Tufan) obrazında isə üsyanın qarşısı alınmaz gücünü təsvir etmişdir.

Puşkinin “Qızıl Xoruz” əsərinə yazdığı satirik operası isə mütləqiyyəti amansızcasına ifşa etmişdir. Senzura operanın tamaşasına icazə verməmiş və bəstəkara çox sevdiyi əsərinin tamaşasını görmək nəsb olmamışdır. Rimski-Korsakov 1908-ci il iyunun 8-də vəfat etmişdir.

İnternet vasitəsilə bəstəkarın əsərlərindən fraqmentləri dinləmək.

Müəllim: Axundova Sədaqət.

MÜHAZİRƏ № 28. (5)

Mövzu № 28 (5). N.A.Rimski-Korsakovun simfonik yaradıcılığı. “Şəhrizad” simfonik suitası.

Plan: 1. Orkestrləşmənin prinsipləri.
2. Fantastik obrazları.

Nikolay Rimski-Korskov “Şəhrizad” simfonik süitasını (op. 35), 1888–ci ildə bəstələmişdir. Əsər qədim ərəb nağılları toplusu olan “Min bir gecə”nin motivləri əsasında yazılmış və bəzən “Ərəb Gecələri” də adlandırılır.

Burada iki növ musiqi elementinin kombinasiyasını görürük. Birinci rus musiqisinin əsas elementləri, eləcə də Rimski– Korsakovun xüsusi əlavələri olan heyranedici **əlvan orkeströvka** və **ikincisi**, Çar Rusiyasında Şərqsünaslığın inkişafının əsasını təşkil edən bütün sahələrdə Şərqi qarşı böyük maraqlardan doğan **şərqi musiqisi elementləri**. Qeyd edək ki, “**Şəhrizad**” Rimski–Korsakovun ən məşhur əsəridir. Əsər daha sonra **balet** üçün uyğunlaşdırılmışdır.

☑ Bəstəkarın əlyazmalarındakı nüsxəsində qeyddən məlum olur ki, o əsəri 1888-ci ilin 4 iyununda başlamış, avqustun 7-si aralığında tamamlamışdır. “**Şəhrizad**” əsəri **bir – biri ilə bağlı dörd mövzudan ibarət simfonik süit**dir. Əsər Şərqi hekayələrinin daşdığı fantastik hissələrin təsiri altında yazılmışdır.

Başlanğıcda Rimski-Korsakov əsəri hissələrə uyğun olaraq “Şəhrizad: Preluda, Ballada, Adagio və Final” adlandırmağı nəzərdə tutmuşdu. Lakin A. Lyadov və başqaları ilə məsləhətləşdikdən sonra bəstəkar tematik başlıqları bir kənara qoyaraq “**Min bir gecə**” nağıllarından qaynaqlanan “**Şəhrizad**” adına üstünlük vermişdir.

O qeyd edir: “*Arzu etdiyim yeganə şey dinləyicinin bu əsəri sevməsi idi və əgər bu əsər bəyənilibsə bunda şübhəsiz Şərqi hekayələrinin və müxtəlif nağıllarının böyük rolu var və yalnız ona görə yox ki, əsərin dörd hissəsinin hərəsində bir şərqi nağılına istinad edilir, ona görə ki, əsərin ümumilikdə mövzu fonunda Şərqi dayanır.*” Beləliklə, Rimski – Korsakov “**Min bir gecə**” nağıllarını və ən əsası Şərqi xatırlatdığına görə “**Şəhrizad**” adını olduğu kimi saxlamaq qərarına gəlir.

I hissə: ***Dəniz və Sindibadın gəmisi (Largo e maestoso - Lento - Allegro non troppo - Tranquillo)***

Klassik simfoniyalarda olduğu kimi Rimski-Korsakov bu hissədə “Antar” əsərindəkinə bənzər motivdən faydalanmışdır.

II hissə: ***Qələndər şahzadəsi (Lento- Andantino — Allegro molto — Vivace scherzando — Moderato assai — Allegro molto ed animato)***

III hissə dəyişmə malik olmaqla fantastik əhvalatdan bəhs edir. Dəyişmələr yalnız ifadə tərzlərində olmaqla, bəstəkarın əsas sadə musiqi xəttini və ən əsası şəffaf və parlaq orkeströvkasını saxlandığını göstərir. Əsas melodik xəttin içərisində, trombon və trümpet ifa edilən giriş musiqisinin tez dəyişən tonallıq və strukturu nəzərə çarpmaqdadır.

III hissə:

GGənc şahzadə oğlan və şahzadə qız (Andantino quasi allegretto — Pochissimo più mosso — Come prima — Pochissimo più animato)

BIIII hissə forma və melodik baxımdan sadə məzmun daşımaqdadır. Digər hissələrlə musiqi düzümü baxımından bağlı olan daxili hissə Tamaranın hekayəsi əsasında yazılmışdır. Ətraf mövzular da tempo və ümumi motiv vasitəsiylə əsas mövzuyla əlaqələndirilmiş, ümumilikdə əsərin bu hissəsi əsas motivə incə dönüşlə başa çatır.

IV hissə:

B Bağdad festivalı. (Allegro molto-Lento- Vivo -Allegro non troppo e maestoso-Tempo come I)

Özünəməxsus xüsusiyyətləri olmasına baxmayaraq, bu hissə ümumilikdə əvvəlki üç hissə ilə bağlıdır: digər hissələr kimi girişlə başlayan bu hissəni davam etdirən və Sultan Şəhriyarın əhvalatından bəhs edən "Vivace" parçasında Şəhrizadənin violinlə ifa edilən musiqisi təkrar edilir və daha sonra giriş musiqisində təsvir edilmiş dağılmış gəmi səhnəsi canlandırılır. Bu uyuşma melodiyaqların təkrarlanması ilə yaradılmış və süitanın davamı boyunca davam etdirilmişdir. Finalda Şəhriyarın subdominant minor mövzusu Şəhrizadənin vurğulu major ritmli mövzusu ilə əvəzlənir və hissə fantastik, lirik və ən əsası sülhpərvər ruhda başa çatdırılır.

Səhrizad bölümü:

Bəstəkar əsərin premyerasında istifadə edilməsi üçün kiçik bir giriş musiqisi yazmışdı: Sultan Şəhriyar qadınların yalançı və xəyanətkar olmasını düşünməyə başlayır və bütün hərəmlərini öldürməyə and içir. Lakin Sultanə Şəhrizad min bir gecə öz hökmdarına məftunedici və maraqlı nağıllar danışaraq özünün və hərəmdəki qızların həyatını qurtarır. Gecədən gecəyə maraqlı içində saxlanılan Sultan sonda öz qanlı əməlindən əl çəkərək hərəmlərini öldürmək fikrindən daşınır.

Birinci hissə Sultanın mərhəmətsizliyini göstərən musiqi ilə başlayır. Bu mövzu dairəvi formada azalan şəkildə düzölmüş dörd notla vurğulanmışdır: **E-D-C-A#**. Lakin tezliklə, bir neçə akkorddan sonra, taxta nəfəsli alətlərlə ifa edilən əsas mövzu musiqisi başlayır. Biz **nağılları danışan şəxsin leytmotiv musiqisini eşidirik və nəhayət Şəhrizad, öz nağılları ilə hökmdarını qəddarlıqdan çəkəndirə bilir. Bu mövzu arfanın müşayəti ilə solo skripkada ifa edilən parçadır.**

Rimski-Korsakov Şəhrizad mövzusunu əsərin bütün hissələrini birləşdirən parça kimi düşünmüşdü və **birinci, ikinci və dördüncü hissələrin qısa girişində, üçüncü hissənin isə intermezzo hissəsində istifadə edilmiş solo skripka ilə ifa edilən bu musiqi parçası Şəhrizadənin özünü və onun mükəmməl nağıllar danışdığı sərt sultan Şəhriyarı təsvir edir.**

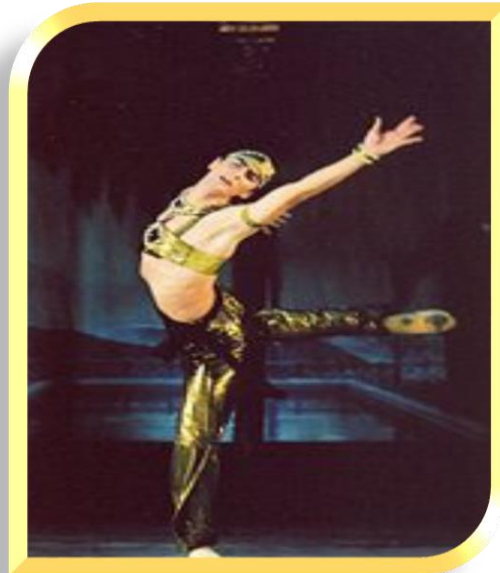

Dördüncü hissənin final bölməsində də Şəhrizadə mövzusu eyni artistik məqsədlə istifadə edilmişdir. Rimski-Korsakov qeyd edir: *"Belə desək, süitanın başlanğıcında və Qələndər şahzadəsi haqqında hekayənin əvvəlində Şəhrizadənin qəddar əri Şəhriyarı xatırlatmaq da olardı, lakin Şəhrizadənin mövzusunun istifadə edildiyi hissələrin heç birində Şəhriyarın mövzusu buraxılmamışdır. Bu biçimdə, musiqi parçası olduqca sərbəst şəkildə inkişaf etdirilə bilərdi, mən bunda dörd hissəli orkestral süitanın yaranmasını gördüm, bu üsulla Şərqi personajları və nağılları ilə zəngin əsər yaradıla bilərdi..."* Rimski-Korsakovun yaradıcılığında E və C major açarları ilə yaxın olan açarların istifadəsi tendensiyası vardır. Bu, onun sadə melodiya lara orkestrasiyası, ritmi və Şəhrizadə kimi solo parçaların yazılmasında qoyduğu imza kimi görünür.

Tədqiqatçılar qeyd edirlər ki, Rimski-Korsakovun erkən dəniz zabiti karyerası ona süitanı dəniz mövzusu ilə açmağa və bağlamağa imkan vermişdir. Final hissədəki Şəhrizadənin təmsili, sakit əhval, bəstəkara Şəhrizadənin son qazancını – sakit gecə yuxusu çərçivəsində Sultanın ürəyini qazanmasını təsvir etməyə imkan vermişdir.

Əsərin ilk tamaşası 1888-ci il, oktyabrın 28-i tarixində Rimski-Korsakovun rəhbərliyi ilə Sankt-Peterburqda həyata keçirilmişdir. Əsərin tez bir zamanda məşhurlaşmasının səbəbi kifayət qədər aydın idi: bu rəngarəng orkestrəyə malik, incə şərqi elementləri ilə zəngin olan təzə və təsirli melodiya lara, XIX əsrin əksər orkestr əsərlərinə xas olan böyük ritmiklik və strukturun və məzmunun qarışıqlığı.

Əsərin Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrında 2011-ci ildə səhnələşdirilməsi zamanı Gülağası Mirzəyev Sultan Şəhriyar rolunda.

Əsərin balet adaptasiyasının premyerası 4 iyun, 1910-cu ildə Parisdə, "Ballets Russes" şirkəti tərəfindən Opera Qarnierdə həyata keçirilmişdir. Baletə xareoqrafik

quruluş Mixail Fokin, librettosu Fokin və Leon Bakst, kostyum və səhnə dizaynı Bakst tərəfindən hazırlanmışdır. Lakin dul Rimski – Korsakov ərinin musiqisinin bu cür qarışıq xareoqrafik dramada istifadə edilməsinə qarşı çıxmışdı.

Sonrakı dövrdə baletin motivləri əsasında, baş rolunu **İvonne De Karlonun oynadığı "Şəhrizadənin musiqisi" bədii filmi çəkmişdir.** Filmdə bəstəkarın həyatının dəniz qüvvətlərində çalışdığı dövrünün təsvirinə üstünlük verilmişdir. **Onun rolu Jan-Piyer Oumont tərəfindən canlandırılmışdır.**

Əsər eyni zamanda **Bb klarnet və pianoda ifa üçün Oriol Lopez Kalli tərəfindən aranjiman edilmişdir.** E major açarı üzərində qurulmuş bu versiyada skripkanın solo ifası klarnetə verilmiş, skripka və orkestr arasındakı dialoq şəraiti saxlansa da, orkestr pianino ilə əvəz edilmişdir.

Əsər 30 yanvar, 2011-ci ildə Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrında balet kimi səhnələşdirilmişdir.

İnternet vasitəsilə "Şəhrizad" simfonik suitasının dinlənilməsi.

Müəllim: Axundova Sədaqət.

MÜHAZİRƏ № 29.(6)

Mövzu № 29 (6). N.A. Rimski-Korsakovun "Qar qız" operası.

**Plan: 1.Nağıl fantastik operası.
2.Operanın sujet xətti.
3.Musiqi materialı.**

Rimski – Korsakovun yaradıcılığında opera janrı xüsusi yer tutur. Onun operaları Peterburqun, Moskvanın böyük səhnələrində görkəmli opera müğənnilərinin ifalarında oynanılmışdır.

Bəstəkarın ən gözəl operası olan "Qar qız" haqqında gəlin analizə başlayaq. **"Qar qız" operası görkəmli rus dramaturqu A.N.Ostrovskinin eyniadlı nağılının sujeti əsasında yazılmışdır. Opera 1881-ci ildə yazılmış, 1882-ci ildə Peterburqun Mariinsk teatrında səhnəyə qoyulmuşdur və ilk tamaşa müvəffəqiyyətlə keçmişdir.**

Operada berendeylərin nağıl səltənətindən danışan bəstəkar təbiət qanunlarını, günəşin yer üzündə həyatın mənbəyi kimi ona ibadət edilməsinə təsvir edir. Lakin **Şaxta baba və Baharın qızı olan – Qar qızın gəlişi** insanların həyatında hər şeyi dəyişir. **Rimski – Korsakov Qar qızın musiqi obrazını böyük məhəbbətlə yaratmışdır.** Bütün opera boyu bu soyuq obrazın tədricən qəlbiaçıq, dərin hissiyatlı bir qıza çevrildiyini görürük.

Operada ilin fəsilləri ilə bağlı gözəl təbiət lövhələri də verilmişdir. **Şaxta, Bahar, Parlaq Günəş (Yarilo – Solntse) kimi obrazlar təbiət qüvvələrini, onların harmonik**

qanunauyğunluqlarla bir-birilərlə əlaqələrini bəstəkar böyük ustalıqla təsvir etmişdir. Qar qızın leytmövzularda göstərilən inkişaf xətti növbələşərək ariya, ariozo, mahnı və s. kimi tamamlanmış musiqi nömrələrində daha aydın verilmişdir. Bu musiqilər xəlqidir. Eləcə də sehrli meşə, xalq-məişət səhnələrində oxunan çoxsaylı xorlar, mərasim səhnələrində bəstəkar əsl xalq melodiyalarından istifadə etmişdir. **Opera proloq və 4 pərdədən ibarətdir.**

Proloq. Hadisələr berendeylərin sehrli çarlığında baş verir. Orkestr girişi təbiətin qış yuxusundan tədricən oyanışını əks etdirən musiqini verir.

ПРОЛОГ
СЦЕНА ВЕСНЫ С ПТИЦАМИ

Н. РИМСКИЙ-КОРСАКОВ
(1844–1908)

Вступление

Andante sostenuto (♩. 69)

с 4075 к

İki əsas xarakter – Şaxta baba və Baharın mövzuları səslənir. Şaxta babanın sərt, tutqun, Baharın isə incə, işıqlı melodiyası bir-birini əvəz edir. Sonra fantastik obrazlardan daha biri qorxunc məxluq Leşinin musiqisi səslənir. **3 tonlu intonasiya təşkil edən leytmotiv Baharın gəlişini xəbər verir.** Bahar peyda olur. Soyuqdan donmamaq üçün quşlar durmadan oxuyub – oynayırdılar. Təbiətin oyanış səslərini, quşların civiltisini canlı yaratmaq üçün Rimski – Korsakov özü dediyi kimi “təbiətin səslərinə qulaq asırdı”.

Quşların xalq-mahnı quruluşlu 2 melodiya əsaslanan xorunun – **“Toplaşmışdı quşlar”** parlaq musiqisi diqqətəlayiqdir. **Şaxta baba peyda olur və o, berendeylər ölkəsini tərk edəcəyinə söz verir. Onlar qızlarına azadıq vermək qərarına gəlirlər. Qar qız meşəyə qaçır və artıq 15 ildir ki, o, meşədə yaşayaraq atasının düşməni Parlaq Günəşin şüalarından qorunurdu.** Lakin meşədə yaşamaq Qar qızı bezdirib. O, insanlara, onların gözəl mahnılarına can atır. **Qar qızın “Burax, ata!” ariyası səslənir. Ariya 3 hissəli formada yazılmışdır. I – III hissələr zərif melodiya fleyta alətinin soyuq tembrində səslənir.**

Ariyanın orta hissəsində gözəl mahnivari melodiya səslənir. Ariyanın ardından ariyetta səslənir ki, burada dinləyici Qar qızın artan həyəcanını, yeni hislərini duyur. Bəstəkar proloqda soyuq təbiətin övladı olan Qar qızın əvvəl xarakterini – şıltaq, şən, sonradan insanlara, ünsiyyətə, səmimiyyətə can atan formada yaratmışdır. Valideynləri qızlarını Leşinə tapşırıb, gedirlər. Berendeylər qədim Rus mərasimi olan **Maslenitsanı** həyata keçirirlər. **Burada I epizodda “Əlvida, əlvida Maslenitsa” xalq mahnısı əsasında xor səslənir. II epizodda vidalaşma və III epizodda Baharın çağırılması mahnıları səslənir. Nəhayət, səhnənin finalında “saman müqəvvanın” bir ildən sonra qayıdacağını bildiren təntənəli reçitativ səslənir.** Birdən onlar kollar arasında Qar qızı görürlər. O, insanlarla yaşamaq istədiyini deyir. **Bobil və Bobilixa** onu evlərinə gətirirlər.

I pərdə. Berendeylərin diyarı. Qar qız çoban Lədən ona mahnı oxumasını xahiş edir. Rəfiqəsi Kupava gəlir və xoşbəxtliyindən, gənc, varlı tacir Mizgirin ona olan məhəbbətindən danışır. Bu vaxt Mizgir gəlir və Qar qızı görən kimi ona vurulur. Kupava Mizgirin xəyanətindən kədərlənir. Xalq ona çar Berendeydən kömək istəməsinə məsləhət görür.

II pərdə. Çar Berendeyin sarayı. Çar Yarilo – Günəşin ölkəsinə qəzəbləndiyindən və işığını onlardan əsirgədiyindən narahatdır. O, qərara alır ki, gənc nişanlıları Yarilo günündə evləndirsin. Bu vaxt Kupava gəlir və öz bədbəxtliyindən çara danışır. Camaat toplaşır. Qar qız da saraya gəlir. **Burada çar Berendeyin musiqi xarakteristikası – onun təntənəli yürüşü səslənir. Marş tipli əsas mövzu ayrı-ayrı parlaq motivlərdən piano (p) və forte (f) səslənməsinin təzadlı növbələşməsindən ibarətdir. Marşın II mövzusu rus xalq melodiylarını xatırladaraq çarın yumşaq qəlbini əsk etdirir.**

Berendey Mizgirin gəlməsini tələb edir və onu əbədi sürgünə məhkum edir. Mizgir xahiş edir ki, çar bir “Qar qıza” baxsın. Çar qızın qeyri-adi gözəlliyinə heyran olur. Burada **Berendeyin “Qüdrətli təbiət möcüzələrlə doludur” kavatinası səslənir.** Bu da onun musiqi xarakterini açır. Çar Qar qızın məhəbbət hissindən uzaq olduğunu eşitdikdə gənclərə müraciət edərək bildirir ki, kim Qar qıza özünü sevdire bilsə onunla evləndirəcək. Mizgir xahiş edir ki, onu sürgün etməsin. O, qızın ürəyini ələ alacaq.

III pərdə. Meşədə gənclər xor oxuyaraq Günəş bayramı keçirirlər. **Rimski – Korsakov burada parlaq orkestr boyalarından, qızgın ritmlərdən istifadə edərək xalq şənliyinin gözəl nümunəsini yaratmışdır.** Xalq bayramında çoban Lel də öz gözəl mahnılarıyla iştirak edir. Çoban raj-kunun (tütəyinin) sadə melodiyası ilə başlayan mahnılar, xüsusən **3-cü “Bulud şimşəklə sövdələşirdi” çox maraqlıdır. Mahnı 3 kupletdən ibarət kuplet formasındadır. Melodiyası rus xalq mahnılarına yaxındır.** Rimski – Korsakov I kupletin əvvəlində şimşək çaxması effektini litavrların teromolosu vasitəsilə ustalıqla yaratmışdır. Mahnılarına görə Berendey Lelə ürəyinə yatan gözəl qız seçmək hüququ verir. **Lel Kupavanı seçir.** Qar qız inciylərək gözü yaşlı meşəyə qaçır. Qəfildən Mizgir peyda olur və o, öz məhəbbətindən söz açaraq qızdan onu sevməsini istəyir.

Mizgir “ılıq, mavi dənizdə” lirik ariosunda qıza olduğu uzaq ölkələr haqqında söhbət açaraq onu cəlb etmək istəyir. Lakin Qar qız bu hisslərə biganədir. Leşi yetişir və Mizgiri meşənin dərinliyinə aparır. Lel və Kupova gəlir. Onlar xoşbəxtdir. Qısqanclıqdan əzab çəkən Qar qız, anası Bahardan qəlbine hərarət verməsini istəyir.

IV pərdə. Sübhdür. Yarilo düzenliyində Bahar Qar qızın başına sehrli çələng taxır. Qıza yeni həyat gəlir. Bahar ona Yarilo – Günəşdən qorunmağı tapşırır. Qar qız Mizgire öz məhəbbətini bildirir. Yarilo düzenliyində Bahar Qar qızın başına sehrli çələng taxır. Qıza yeni həyat gəlir. Bahar ona Yarilo – Günəşdən qorunmağı tapşırır. Qar qız Mizgire öz məhəbbətini bildirir. Gün çıxır. Yay bayramı – Yarilo günü başlayır. Çar Berendey bütün gəlin və bəylərə xeyir-dua verir. **Mizgilə Qar qız da buradadır.**

Qız öz məhəbbətindən danışır. Lakin onun xoşbəxtliyi çox qısa olur. Üzərinə düşən yay günəşinin şüası və qəlbində oyanmış məhəbbət onu əridir. **Qar qızın əriməsi səhnəsində əsas mövzu səslənir, lakin tamamilə başqa səviyyədə. Proloqdakı “Eşitmişəm mən...” ariyettasının işıqlı melodiyası burada artıq həyəcanlı səslənir. Bu səhnənin kulminasiya nöqtəsi “Nə baş verir mənimlə? Səadət yoxsa ölüm?” sözləri ilə başlayan ariyettanın səmimi, təsiredici tematik materialı solo skripka və fleytada səslənir.**

Ərimə səhnəsinin sonunda ariyettanın melodiyası orkestrdə arfanın tembrində ifa olunur. **Mizgir üzgün halda “Bahar qarı kimi əridi o!” deyərək özünü gölə atır. Bütün bunları izləyən çar Berendey sakitdir. Qar qızın insanlar arasında yaşaması təbiətə zidd idi. Onun ölümündən sonra Yarilo Günəş qəzəblənməyəcək və xoşbəxt həyat bərpa olacaq.**

Opera təntənəli, işıqlı əhval-ruhiyyə ilə bitir. Lel və ardınca bütün xalq həyat mənbəyi olan Günəşə tərif himnini oxuyur: “Svet i sila boq Yarilo...”

İnternet vasitəsilə operaya baxış.

Müəllim: Axundova Sədaqət.

MÜHAZİRƏ № 30. (7)

Mövzu № 30 (7). A.K.Qlazunov. Həyat və yaradıcılığı.

Plan: 1. Yaradıcılıq xüsusiyyətləri.

**Aleksandr Qlazunov
(1865-1936)**

Aleksandr Qlazunov XIX əsrin axırı XX əsrin əvvəllərində rus klassik musiqisinin son nümayəndələrindəndir. XIX əsrin müxtəlif cərəyanları onun yaradıcılığında birləşmişdir. Yaradıcılığının ilkin dövründə o, "Qüdrətli Dəstə" bəstəkarlarının təsiri altında olur. Sonradan isə onun Listin yaradıcılığından bəhrələndiyi hiss olunur. Eləcə də bəstəkar Çaykovskinin simfonik təfəkkür prinsipindən yararlanmışdır. Onun yaradıcılığında lirik, epik, dramatik obrazlar özünəməxsus şəkildə bir-biri ilə uzlaşır.

Qlazunovun yaradıcılığına **operadan başqa** bütün janrlar daxildir. **Qlazunov 3 baletin, 7 kvartetin, 2 suitanın, müxtəlif alətlər üçün pyeslərin, f-no sonatalarının, variasiyaların, dram tamaşalarına musiqinin müəllifidir.**

Aleksandr Qlazunov 10 avqust 1865-ci ildə Peterburqda anadan olmuşdur. Musiqi təhsilini məşhur pianist Yelenkovskidən evdə alan bəstəkar, sonralar Balakirev və Rimski-Korsakovdan bəstəkarlıq texnikasının sirlərini öyrənir.

1882-ci ildə Qlazunovun 1-ci simfoniyası Balakirevin rəhbərliyi ilə Pulsuz musiqi məktəbində səslənir. 1884-cü ildən xarici səfərlərə gedir. 80-ci illərin sonunda o artıq bir sıra əsərlərin müəlifliyi idi. Bunlardan **kvartet, "Qəhrmanın xatirəsinə" simfonik eleqiya əsərini, 3-cü simfoniya, "Stenka Razin", "Dəniz" simfonik poemalarını misal göstərmək olar.** 90-cı illər Qlazunovun yetkinlik çağıdır. Onun ən **görməli əsərləri 4-cü və 8-ci simfoniya, 3 baleti ("Xanım və xidmətçi", "Raymonda" "İlin fəsilləri"), skripka üçün konserti, 4-cü və 5-ci kvarteti bu dövrdə yazılmışdır.**

1899-cu ildə o, Peterburq konservatoriyasının professoru olur və 30 ilə yaxın müddətdə burada işləyir.

XX əsrin ilk illərində Qlazunov özünün məşhur "Orta əsrlərdən" adlı simfonik suitasını yazır.

1905-1907-ci illərdə Qlazunov öz demokratik fikirlərinə görə konservatoriyanın direktoru seçilir. Bu fəaliyyəti onu yaradıcılıqdan uzaqlaşdırır. **Bu illərin bəhrəsi yalnız 6 kvartet, f-no üçün prelüd və fuqa və bir neçə kiçik əsərlər olur.**

“Raymonda” baletindən

1917-ci ildə bəstəkar Sovet hakimiyyətinin ilk aylarında Rusiya himni olan “Rabochy Marseillaise” (sözləri Lavrovun) mahnısını redaktə edir. Oktyabr inqilabından sonra Qlazunov konservatoriyanın nüfuzlu statusunu qoruyaraq yeni hökumətlə və xüsusən də təhsil üzrə xalq komissarı Anatoli Lunaçarski ilə münasibətlər quraraq vəzifəsində qalmaq bacarır.

1918-1920-ci illərdə fabriklərdə, klublarda və Qırmızı Ordunun hissələrində dirijor kimi fəaliyyət göstərmiş və ölkənin musiqi və ictimai həyatında iştirak etmişdir. **1922-ci ildə Qlazunov Respublikanın xalq artisti adına layiq görülür.** Lakin bəzi professor və tələbələr konservatoriyada Qlazunova qarşı çıxırdılar. 1928-ci ildə Qlazunov Vyanada Frans Şubertin vəfatının 100 illiyinə həsr olunmuş bəstəkarlıq müsabiqəsinə dəvət edilir və bundan sonra SSRİ-yə qayıtmamaq qərarına gəlir. Glazunov rəsmi olaraq 1930-cu ilə qədər Leningrad Konservatoriyasının rektoru hesab olunurdu (Maksimilian Steinberg onun vəzifəsini icra edib).

Vyanada Qlazunov xəstələnir və ömrünün sonunadək burada qalmalı olur. Bu illərdə **violonçel üçün konsert-ballada, 7 kvartet, saksafon üçün konsert yaradır.** Ömrünün sonunadək vətən həsrəti ilə yaşayan **Qlazunov 1936-cı ildə Parisdə vəfat edir.**

Azərbaycan peşəkar bəstəkarlıq məktəbinin yaradıcısı Üzeyir Hacıbəyli 1913-cü ildə Peterburqda oxuyarkən "Arşın mal alan" adlı operetta yazır. Əsəri təhsil aldığı müəssisənin rektoru Qlazunova göstərir. A. Qlazunov əsərin gənc bəstəkara böyük şöhrət gətirəcəyini əminliklə bildirir.

İnternet vasitəsilə bəstəkarın əsərlərinin dinlənilməsi.

Müəllim: Axundova Sədaqət.

MÜHAZİRƏ № 31.(8)

Mövzu № 31 (8). A.K.Qlazunov. Simfonik yaradıcılığı.

Plan: 1.Yaradıcılıq xüsusiyyətləri.

2.Simfonizmi.

80-ci illərin sonunda A. K. Qlazunov artıq bir sıra əsərlərin müəllifi idi. Bunlardan **kvartet, "Qəhrmanın xatirəsinə" simfonik eleqiyani, 3-cü simfoniya, "Stepka Razin", "Dəniz" simfonik poemalarını** misal göstərmək olar. 90-cı illər Qlazunovun yetkinlik çağıdır. Onun ən görkəmli əsərləri **4-cü və 8-ci simfoniyları, 3 baleti, skripka üçün konserti, 4-cü və 5-ci kvarteti bu dövrdə yazılmışdır. XX əsrin ilk illərində bəstəkar özünün məşhur "Orta əsrlərdə" adlı simfonik suitasını yazır.**

17 mart 1882-ci ildə Pulsuz musiqi məktəbində M.Balakirevin rəhbərliyi altında **A.Qlazunovun I simfoniya**sının (E dur, op.5) primyerası idi. Bu janrın nə qədər çətin olduğunu bilən həmkarları on yeddi yaşlı gəncin istedadına heyranlıqlarını gizlədə birmirdilər. Eləcə də bu hadisə mətbuat və ictimaiyyət tərəfindən coşğu ilə qarşılandı.

I simfoniya dörd hissədən ibarətdir: I hissə-Allegro (sonata forması), II hissə-Schertzo Allegro (3 hissəli), III hissə-Adagio (3 hissəli), IV hissə- Final Allegro (Sonata forması).

Birinci hissənin əsas hissəsi rus ruhundadır, köməkçi isə Polşa koloritindədir. İkinci hissə rus və polyak sintezini davam etdirir: müşayiət olunan "kənd" beşliyi bir rus karakterini yaradır, orta hissədəki zərif melodiya isə polyak melodiyasıdır. Üçüncü hissə, inkişaf edən eleqant melodiyası ilə epik mərkəzli bir xarakter daşıyan Adagiodur. Glazunov üçün həm də xarakterizə olunan final, hissələrə ayrılmış xalq əyləncəsinin bayram səhnəsinin təsviridir. Burada bəstəkarın eşitdiyi polyak xalq mahnılarından istifadə olunur və onlar rus melodiyları ilə səslənir. Ümumiyyətlə, musiqinin sakit və açıq hərəkətsizliyində, tematik materialın inkişaf metodunun üstünlük təşkil etməsindən və melodik rəsmi adətən instrumental ornamentallığına meyl hiss olunur. Bəstəkarın gənc olmasına baxmayaraq, artıq Qlazunovun yaradıcı şəxsiyyətini bu simfoniya da eşitmək olar. Beləliklə simfoniya, müəyyən mənada, Qərbi və Cənubi Slavıyan xalqlarının mövzularındakı əsərlər xəttini davam etdirir. Bəlkə də ona görə Qlazunov əsəri əvvəl "**Slavyan**" adlandırmaq istəmiş, sonradan bu fikrindən vaz keçmişdir.

"Yeni rus məktəbi" nin dairəsində yüksək dərəcədə qiymətləndirilən **ikinci simfoniya, (fis moll, op.16)** gənc bəstəkarın ona verdiyi diqqət və dəstəyə görə minnətdarlıqla **Listə həsr olunmuşdur** (Listin təşəbbüsü ilə Qlazunovun ilk simfoniyası **1884-cü ilin yazında Veymarda, Alman Ümumi Musiqi Birliyinin növbəti illik toplantısında ifa olunmuşdur**).

Qlazunov bu simfoniya da hər hansı bir proqram məzmunu ilə əlaqələndirmədən List monotemizmin prinsipindən geniş istifadə edir, Eyni zamanda, musiqinin intonasiya sistemi rus milli təbiətini qoruyub saxlayır və onun inkişafı "**Dəstəçilərin**" (ilk növbədə Borodinin) epik simfoniyasına xas olan metodlarla həyata keçirilir.

Qlazunov əsərlərinin keçid dövrünün mərkəzində **Çaykovskiyə həsr etdiyi Üçüncü Simfoniya (D dur, op.33)** durur. Bu, yalnız böyük ustaya verilən hörmət deyildi, həmçinin yaradıcılığında qismən "**mərhələlərin dəyişməsi**" nin sübutu idi.

Glazunov 1893-cü ildə dördüncü simfoniyasını (Es dur, op.48.) yazır və əsər 1894-cü ilin noyabrında 65 yaşında yubiley keçirən A. Rubinşteynə həsr edilmişdir.

Bu zaman o 28 yaşında idi, lakin artıq rus musiqiçiləri arasında böyük nüfuza sahib idi, xaricdə tanınırdı, burada bəstələrinin dirijoru kimi fəaliyyət göstərirdi, xeyriyyəçi Belyaev tərəfindən qurulan yardım fondlarını rus bəstəkarlarına istiqamətləndirən qəyyumlar şurasının üzvü idi: Qlinka mükafatlarına namizədlərin baxılması, rus simfonik konsert proqramlarının təşkili, kvartet müsabiqələri və nəhayət P. Belyaevin Leypsiqdə açdığı nəşriyyatda, rus musiqisinin ən yaxşı kompozisiyalarının nəşri ilə məşgul idi.

Beşinci simfoniya (B dur, op.55), Glazunovun yaradıcılığında ən yaxşı əsərlərdən biridir. Bəstəkarın istedadının ən yüksək çiçəkləndiyi bir vaxtda, **1895-ci ildə yazılmışdır**. Bütün yayı xaricdə keçirən bəstəkar - Almaniyanın bir çox şəhərinə səyahət edir. Leypsiqdə ilk dəfə Bethovenin "Fidelio" əsərini canlı ifadə dinləyir. **Simfoniya Taneyevə həsr edilmişdir**. Ona hədiyyə edilən partiturada müəllif yazırdı: "Hörmətli Sergey İvanoviç Taneevə onun istedadına dərin hörmətimin və bir çox qiymətli məsləhətinə görə səmimi minnətdarlığımın bir əlaməti olaraq. A. Glazunov". **Simfoniyanın premyerası 17 fevral 1896-cı ildə Sankt-Peterburqda müəllifin rəhbərliyi altında baş tutdu və çox müsbət qarşılandı**. Tənqidçilər musiqinin necibliyini, lütfünü, ifadəsini qeyd edirdilər. N. Findeyzen yazırdı ki, o, "gözəl, zövqlü melodikaya, mükəmməl orkeströvokaya və əla harmoniyaya malik bir əsərdir".

Glazunov VI Simfoniyanı (c moll, op.58) Beşincidən dərhal sonra yazır. 1896-cı ilin yazında Sankt-Peterburq imperiya teatrlarının direktoru İ.Vsevoljski Qlazunova "Raymondo" baletini yazmayı sifariş verəndə, o, artıq simfoniyanın ilk eskizlərini hazır etmişdi. VI simfoniya, Qlazunov yaradıcılığına xas olmayan sıx dramatikliyi ilə diqqəti cəlb edir. Qarışıqlıq, acı düşüncələr və mübarizə onun musiqisinə yerləşmişdir.

1901-1902-ci illərdə yazılmış Simfoniya № 7 (F-dur), Op. 77, «Pastoral», kamera planının bir neçə kompozisiyasından əvvəl hazırlanmışdır ki, burada da polifonik təqdimat formaları geniş yer tutur. Qlazunovun estetik mövqeləri və dövrümüzün bədii hərəkətlərinə münasibəti əsas etibarilə sabit deyil, heç bir ciddi dəyişikliklərə və musiqisinin məcazi-emosional quruluşuna məruz qalmır.

1905-ci ildə Rusiyada baş verən inqilabi hadisələr musiqi təhsil ocaqlarından da yan keçmirdi. Hər iki konservatoriyada - Peterburqda və Moskvada - əsl azad sənətə imkan verməyən bürokratik idarəetmə üsulları tələbə iğtişaşlarına səbəb olurdu. Bəstəkar 20 noyabr 1905-ci ildə təşkil edilmiş Sankt-Peterburq Orkestr Xadimləri İttifaqının icra komitəsinə təyin edildi. Elə həmin il dekabrın 5-də isə gizli səsvermə yolu ilə konservatoriyanın direktoru vəzifəsinə seçildi və bu zaman hər şeydən çox məşğul olan musiqiçinin bir dəqiqəlik boş vaxtı olmadığı halda **Qlazunovun ən mükəmməl və monumental əsəri, 8-ci Simfoniya (Es-dur), Op. 83** yaradıldı. Partituranın son vərəqində: "Uzun fasilələrlə 4 aylıq zəhmətdən sonra 1906-cı il oktyabrın 31-də bitdi." Simfoniyanın premyerası 9 dekabr 1906-cı ildə, müəllifin keçirdiyi rus simfoniyası konsertlərinin birində özünün dirijorluğu ilə baş tutdu.

Simfoniya dramatik birlik, birinci hissədən sona qədər davamlı inkişaf ilə fərqlənir- etiraz, üsyan, oyanan elementar gücün fərqli notları, humanist prinsipin təntənəsinə səbəb olan əzəmətli yol, böyük iradə, həyati enerji ilə xarakterizə olunur. **Musiqi tənqidçisi Ossovski Səkkizinci Simfoniyanın finalını "mənəvi qələbə" nin qeyd edilməsi kimi xarakterizə edir. Bunu "ağıl və düşüncənin təntənəsi" kimi də adlandıra bilərik.**

İnternet vasitəsilə simfoniyalardan hissələrin dinlənilməsi.

Müəllim: Axundova Sədaqət.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat:

1. T. Hüseynova. Musiqi ədəbiyyatı. Dərslik. - Bakı1991.
2. T. Hüseynova. Musiqi ədəbiyyatı. Dərslik. - Bakı2006.
3. Материал из Википедии — свободной энциклопедии
4. Vikipediya, azad ensiklopediya.
5. https://az.wikipedia.org/wiki/Rus_xalq_musiqisi
6. ensiklopediya.gov.az/terms
7. az.wikipedia.org/wiki/Modest_Musorqski
8. ru.wikipedia.org/wiki/Картинки_с_выставки
9. [ru.wikipedia.org/wiki/Борис_Годунов_\(опера\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Борис_Годунов_(опера))
10. ru.wikipedia.org/wiki/Глазунов,_Александр
11. Ş.Həsənova. Musiqi tarixindən mühazirələr. II hissə Bakı- 2012.

LƏNKƏRAN-2020